

Ýewgeniý Zamýatin

Category: Edebi tankyt, Ertekiler, Hekaýalar, Kitapcy, Powestler, Romanlar, Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly
написано kitapcy | 22 января, 2025
Ýewgeniý Zamýatin ÝEWGENIÝ IWANOWIÇ ZAMÝATIN

Ýewgeniý Zamýatin, dünýä belli fantast rus ýazyjysy, tankytçy, publisist, kinosenarist.

Ýewgeniý Zamýatin 1884-nji ýylyň 1-nji fewralynda Russiýanyň Tambow guberniýasynyň Lebedýan raýonynda rus ruhanysynyň maşgalasynda dünýä indi. Kakasy prawoslaw ruhanysy, ejesi bolsa pianistkadyr.

Gelejekki ýazyjy ilki Lebedýan gimnaziýasynda okaýar, 1902-nji ýylda bolsa Woronež gimnaziýasyny altyn medal bilen tamamlaýar. Soňra 1908-nji ýylda Sankt-Peterburgyň Politehniki institutynyň gämi gurluşygy fakultetini okap gutarýar.

Birinji rus rewolýusiýasynyň wakalary onuň talyplyk ýyllaryna gabat geldi. Rewolýusion hereketlere işjeň gatnaşan Zamýatin 1905-nji ýylda patyşa hökümeti tarapyndan tussag edildi, ýöne gelejekki aýaly Lýudmila Nikolaýewna Usowanyň kömegi bilen tizara erkinlige goýberilen ýazyjy 1906-1911-nji ýyllarda patyşa deržawasynyň organlaryndan gizlenip diýen ýaly ýaşaýar. Zamýatin Potýomkiniň gozgalaňy döwründe Odessadady.

1908-nji ýylda ilkinji kyssa eseri bolan «Ýeke» («Один») hekaýasyny ýazýar. Onuň yzyndan «Gyz» («Девушка») hekaýasyny ýazýar.

Ýazyja ilkinji edebi üstünlik 1911-nji ýylda neşir edilen «Uýezdli» («Уездное») powestinden geldi. Powest M.Gorkiý ýaly tanymal ýazyjylaryň ýokary bahasyna mynasyp bolýar.

1914-nji ýylda ýazan «Alyslarda» («На куличках») atly uruşy ýazgaryp ýazan hekaýasy sebäpli ýanalmalara duçar bolýar we hekaýanyň çap edilen žurnaly toplanýlar.

1916-1917-nji ýyllarda Britaniýa korollygy aralygynda gatnaýan rus gämilerinde işlände gözi bilen gören wakalary esasynda

«Adalylar» («Островитяне») powestini ýazýar.

1917-nji ýylda Russiýa dolanýar we M.Gorkiniň çakylygy bilen Bütindünýä ýazyjylaryň konferensiýasyna iňlis we amerikan edebiýatyny neşir etmek boýunça jogapkär agza bolup gatnaýar. Şol ýyllarda ol zähmet karýerasynda hem uly üstünlikler gazanýar. «Ермак», «Красин» ýaly ledokollarda (buz döwüji gämiler) jogapkär wezipelerde oturýar. 1920-nji ýyllarda «Serapionlar doganlygy» («Серапионовы братья») atly ýaş ýazyjylaryň döreden guramasyna agza bolýar. Şol wagt bu guramanyň hatarynda Mihail Zoşenko, Konstantin Fedin, Wsewolod Iwanow, Weniamin Kawerin, Nikolaý Tihonow ýaly görnükli ýazyjylar hem bardy. «Gowak» («Пещера»), «Rus» («Русь»), «Iň esasy hekaýalar» («Рассказ о самом главном») hem şol ýyllarda döredilen eserlerdir.

«Bit», «Atilla» pýessalary hem şol ýyllaryň önümidir.

Zamýatin 1920-nji ýylda uly meşhurlyk getiren antiutopik eseri bolan «Biz» («Мы») romanyny ýazýar. Roman 1924-nji ýylda ilkinji gezek Angliýada neşir edilýär.

1929-njy ýylyň ahyrynda iň soňky gezek çap edilen kitabyndan soň tä 1988-nji ýyla çenli ýazyjynyň eserleri SSSR-iň çäginde neşir edilmeýär.

Zamýatiniň eserleri Reý Bredberi, Oldos Haksli, Aýn Rend, Jorj Oruell ýaly dünýä derejesinde tanalýan ýazyjylara, esasanam antiutopik žanrda ýazylýan distopik romançylara täsirini ýetirdi. Hatda edebi tankytçylar J.Oruelliň «Müň dokuz ýüz segsen dört», Aýn Rendiň «Ýekemen», Oldos Haksliň «Gaýduwsyz täze dünýä» romanlarynyň «Biz» romanýndan ýiti täsirlenmeler alandygyny belleýärler.

1931-nji ýylda Stalin tarapyndan daşary ýurda göçmäge rugsat edilen ýazyjy öz islegi bilen Pariže göçýär. Şeýle-de bolsa ol ölýänça ata watany SSSR-iň raýatlygyndan çykmaýar.

Zamýatin 1937-nji ýylda agyr kesel zerarly Parižde aradan çykýar. Onuň iň soňky «Hudaýyň kötegi» eseri aradan çykansoň, 1938-nji ýylda neşir edilýär.

■ Eserleri

1). Romanlary:

«Biz» («Мы»).

2). Powestleri:

«Uýezdli» («Уездное»);

«Alyslarda» («На куличках»)

«Alatyr» («Алатырь»);

«Adalylar» («Островитяне»)

«Demirgazyk» («Север»)

«Ловец человек» we başgalar...

3). Ertekiler ýygundysy:

«Ertekiler» («Сказки», 1914–1917);

«Hudaý» («Бог»);

«Petr Petrowiç»

«Şeýtanjyk» («Дьячок»);

«Dormidon perişde» («Ангел Дормидон»);

«Iwan»;

«Haldeý»;

«Ulular üçin ertekiler» («Большим детям сказки») we başgalar...

4). Nekaýalary:

«Ýeke» («Один»);

«Gyz» («Девушка»);

«Üç gün» («Три дня»);

«Afrika»;

«Mamaý»;

«Suratlar» («Картинки»);

«Aždarha» («Дракон»);

«Men gorkýan» («Я боюсь»);

«Ylmyň pidasy» («Мученики науки»);

«Epitafiýa»;

«Adamhorlar» we başgalar...

■ «Biz» romany

«Biz» («Мы») romany Zamýatiniň adyny dünýä edebiýatynyň taryhyna hemişelik ýazdy. Zamýatin diýlende ilki bilen «Biz» romany ýada düşýär.

Baryp 1920-nji ýylda ýazylan eser diňe 1988-nji ýyla gelinende öz ata watanynda neşir edildi. Oňa deňiş roman dünýäni gezdi. Roman fantastiki žanrda ýazylan. Eseriň wakalary sosialistik rewolýusiýa amala aşandan soňky, heniz gelmedik bir döwürde – XXVI asyrdan bolup geçýär. Zamýatinden täsirlenip ýazylan beýleki eserlerde bolşy ýaly, roman distopik äheňde ýazylypdyr.

Eserde adamzat tebigatdan we öz-özünden üzňeleşen dünýäde ýaşaýar hem-de jemgyýetiň bir bölegi bolan gahrymanlar «biz» bolup hereket edýär.

Täsin ýeri, romanda adam ady ulanylmaýar, iň ösen ylym bolan matematikadan peýdalanyp, her raýat belli bir san bilen belgilenen.

Aňyrsy-bärsi görnüp duran iri-iri aýna diwarlaryň arasynda ýaşap ýören raýatlaryň durmuşynyň her pursaty gözegçilik astynda, san bilen belgilenen erkekler we aýal-gyzlar diňe özlerini gözegçilik astynda saklaýan ulgamyň rugsat beren wagtynda biri-birleri jübütleşip bilýärler we edil şol pursatlarda gözegçiligiň çäginde daşda galyp bilýärler. Jemgyýet diýseň özgeren, ylym çakdan aňsa ösen, eserde islendik kişi slän wagtynda kosmosa syýahat edip bilmek mümkinçiligine eýe. Emma romanda suratlandyrylan dünýä utopiýa däl-de, ol tüm-garaňky, näbelli bir utopik dünýädir.

«Biz» romany gelejekki distopik günleri beýan edýän, diýdimzor häsiýetli we erkinligi gysyp ýok edýän diktaturalardan söz açýan eserleriň ilkinji we kämil nusgasydyr. Roman iň ösen ulgamyň hem özi üçin taýynlap goýan alternatiwasynyň bolýandygyny öňe sürýär.

1921-nji ýylda SSSR-iň çäginde gadagan edilen romanyň iňlisçe terjimesi 1924-nji ýylda Angliýada neşir edilýär. Eser antiutopik eserleriň hem ilkinjisi bolup durýar.

Distopik gelejekden söz açýan wakalar eseriň baş gahrymany «D-530»-yň dilinden gürrüň berilýär. «Gündelik» görnüşindäki beýan etmelerde personažlaryň atlarynyň ýerine sanlar bilen

belgilenen kodlar goýulmagy soňky döwürlerde ýazlan köpsanly distopik eserlere çeperçilik serişdesi bolup hyzmat etdi. Eserde beýan edilýän birnäçe detallara üns bermezlik mümkin däl. Muňa mysal hökmünde ýaşayyş jaýlarynyň aňyrsy görünýän materiallardan gurulmagyny getirip bolar. Hut şonuň üçinem her bir adamyň edýän hereketi her bir adamyň gözünüň önünde... «Biz» 2016-njy ýylda ekranlaşdyryldy. Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly